

BOSHLANG'ICH TA'LIM JARAYONIDA TABIIY FANLARNI O'QITISH METODIKASI.

Xo'jamurodova Sevara Fatxulla
qizi. Shahrizabz davlat pedagogika instituti

Pedagogika fakulteti Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi.

Ilmiy rahbar. **Alimardonova Mo'tabar**
Xolmo'minovna.

Annotatsiya:

Ushbu maqolada Boshlang'ich ta'lim jarayonida Tabiiy fanlarni o'qitish metodikasi va usullari tabiiy fanlar doirasida qo'llaniladigan metodlar va ularning samarasi haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar. Ta'lim, bilim, malaka, metod, usul, fikirlash, talab, sinf, bola, davr, holat, ahamiyat, muhim.

Bugungi kunda va davrda ilmiy tafakkur va ekologik mas'uliyat davri bo'lib, ta'lim sohasiga ham yangi yondashuvlarni talab etmoqda. Jamiyat taraqqiyoti, texnologik yangiliklar va ekologik muammolar odamlarning tabiatga bo'lgan munosabatini o'zgartirib borayotgan bir paytda, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'quvchilarda tabiatni anglash, uni asrash va ilmiy fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Boshlang'ich sinf — bu bola ongining shakllanishi, axloqiy, estetik va aqliy jihatdan rivojlanishining muhim bosqichidir. Bu bosqichda berilgan bilimlar o'quvchilarning butun hayoti davomida o'z aksini topadi. Aynan shu davrda o'quvchilarni tabiat bilan tanishtirish, ularning fikrlash doirasini kengaytirish, ekologik

tarbiyani shakllantirish, kuzatuvchanlik va tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantirish mumkin. Tabiiy fanlar esa bu borada asosiy vosita bo'lib xizmat qiladi.

Boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlar nafaqat ilmiy tushunchalar berishga xizmat qiladi, balki bolalarni kuzatish, solishtirish, sabab-oqibat munosabatini tushunish, muammoni hal qilish kabi aqliy operatsiyalarni bajara olishga o'rgatadi. Bu esa o'quvchilarda mustaqil fikrlash, ilmiy qarash, tabiatga mas'uliyatli munosabat kabi muhim fazilatlarni shakllantiradi.

Bugungi kunda bosqichma-bosqich yangilanayotgan davlat ta'lim standartlari, o'quv dasturlari, darsliklar va metodik materiallar aynan tabiiy fanlarni samarali o'qitishga yo'naltirilgan. Biroq bu jarayonda o'qituvchining yondashuvi, pedagogik mahorati va foydalanayotgan metodikasi asosiy o'rinni egallaydi.

Demak, boshlang'ich ta'lim jarayonida tabiiy fanlarni o'qitish metodikasini chuqur tahlil qilish, samarali metodlar va vositalarni aniqlash, ularni amaliyotga tadbiq etish orqali dars sifati va o'quvchilarning bilim darajasini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Tabiiy fanlarni boshlang'ich sinflarda o'qitishning metodikasi — bu ta'lim mazmuni, shakli, usuli va vositalarining ilmiy asoslangan tizimi bo'lib, u o'quvchilarda tabiiy-ilmiy tasavvurni shakllantirishga xizmat qiladi. Ushbu fanlar orqali o'quvchilar nafaqat atrof-muhitni bilib oladi, balki unga nisbatan mas'uliyat bilan qarashga o'rganadi. Shuningdek, ular ilmiy kuzatish, tajriba o'tkazish, tahlil qilish va xulosa chiqarish kabi muhim ko'nikmalarni egallaydi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun ta'lim jarayoni asosan ko'rgazmalilik, amaliy faoliyat va og'zaki nutq asosida quriladi. Shu sababli, tabiiy fanlarni o'qitishda qulay metodlarni tanlash muhimdir. Ular orasida kuzatuv, tajriba, suhbat, darslik va qo'shimcha adabiyotlar bilan ishlash, guruhli ishlar, o'yin texnologiyalari, interfaol metodlar keng qo'llaniladi.

Masalan, "Tirik organizmlar" mavzusini o'rganishda o'quvchilarga turli o'simliklar va hayvonlar haqidagi real rasmlar, video lavhalar yoki jonli namunalar orqali tushuncha berish oson bo'ladi. O'quvchilar o'simliklarni kuzatish, ularni ekish, o'sishini nazorat qilish, hayvonlar haqidagi oddiy tajribalar bajarish orqali mavzuni chuqurroq anglaydi.

Shuningdek, mavzularni boshqa fanlar bilan integratsiya qilish o'quvchining tafakkurini kengaytiradi. Masalan, ona tili fanida tabiat haqidagi matnlar asosida yangi so'zlar o'rganiladi, rasm chizish darslarida o'quvchilar mavzuga oid suratlar tasvirlaydi, matematikada esa o'lchov, solishtirish, statistik tafakkur elementlari kiritiladi. Bunday yondashuv orqali fanlar o'rtasidagi bog'liqlik o'quvchiga yaxlit bilim beradi.

Yana bir muhim jihat — bu o'quvchilarning faolligini oshirish va qiziqishini rag'batlantirishdir. Tabiatni sevishga yo'naltirilgan o'yinlar, topshiriqlar, interfaol mashqlar, rolly o'yinlar, loyiha ishlari (masalan, "Mening o'simligim", "Qushlar hayoti", "Suv nima uchun kerak?") orqali o'quvchilar o'z bilimlarini mustahkamlabgina qolmay, mustaqil izlanishga ham intiladi.

Tajribalar orqali o'quvchilar nazariy bilimlarni hayotiy misollar asosida o'zlashtiradi. Masalan, suv aylanishi, havo tarkibi, yorug'lik va issiqlik ta'siri, tuproq unumdorligi kabi mavzular doirasida o'tkaziladigan oddiy tajribalar dars jarayonini jonlantirib, o'quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantiradi. Tajriba davomida o'quvchilar savol beradi, taxmin qiladi, amalda sinaydi va xulosa chiqaradi. Bu esa eng samarali ta'limiy jarayondir.

Shuni ta'kidlash kerakki, boshlang'ich ta'limda tabiiy fanlarni o'qitishda shunchaki ma'lumot yetkazish emas, balki o'quvchida tabiiy hodisalarga nisbatan qiziqish uyg'otish, mustaqil fikr yuritishga o'rgatish, tabiatni asrashga undash muhim vazifalardan biridir. O'qituvchi har bir darsni o'quvchining yoshi, dunyoqarashi va idrokiga mos ravishda tashkil etmog'i zarur.

Quyidagilar eng samarali metodlar qatoriga kiradi:

- **Kuzatuv metodi** – mavsumiy o'zgarishlar, o'simlik va hayvonot dunyosidagi o'zgarishlarni real sharoitda o'rganish.
- **Tajriba va eksperimentlar** – o'quvchilarning amaliy faoliyatini rivojlantiradi; masalan, suv aylanishi, yorug'lik ta'siri, o'simliklarning o'sishi kabi mavzularda oddiy tajribalar o'tkaziladi.
- **Suhbat va savol-javob** – mavzuni tushunishga yordam beradi, muloqot ko'nikmasini oshiradi.
- **Interfaol metodlar** – "Insert", "Aqliy hujum", "Fikrlar charxi", "Klaster" kabi uslublar orqali dars jarayoni jonlantiriladi.
- **O'yin texnologiyalari** – "Tabiat jumboqlari", "Kim tez topadi?", "O'ylab top" kabi didaktik o'yinlar orqali bolalarning qiziqishi kuchaytiriladi.
- **Multimedia va AKT vositalari** – videodarslar, animatsiyalar, elektron darsliklar orqali mavzu yanada qiziqarli va ta'sirchan bo'ladi.

Fanlararo integratsiya

Tabiiy fanlarni boshqa fanlar bilan integratsiyalash orqali bilimlar yaxlit holatda beriladi:

- **Matematika bilan bog'liq:** o'lchovlar, grafiklar, sonli tahlillar.
- **Ona tili bilan bog'liq:** o'qilgan matndan asosiy ma'lumotni ajratish, izohli so'zlar orqali tushunchalarni mustahkamlash.
- **Texnologiya bilan bog'liq:** tajriba uchun vosita tayyorlash, maketlar yasash.
- **Rasm va tasviriy san'at bilan bog'liq:** ko'rilgan hodisalarni tasvirlash.

Bu yondashuvlar orqali o'quvchilar bilimlarni real hayot bilan bog'laydi va fanlararo bog'liqlikni anglaydi.

O'quvchilar faolligini oshirish usullari

О‘quvchilarni darsga faol jalb etish uchun:

- loyihaviy ishlanmalar (masalan, “Mening o‘simligim”);
- kichik guruhlarda muhokamalar;
- ekskursiyalar (botanika bog‘i, muzey, hayvonot bog‘i);
- ekologik burchaklar tashkil etish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Qodirova N. “Boshlang‘ich ta’limda tabiiy fanlarni o‘qitish metodikasi”, T., 2017.
2. O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi vazirligi. “Boshlang‘ich ta’lim metodikasi”.
3. Google. bexdu. Uz.